

Cultuurhistorische en ecologische waarden van een heesterstrook in het Beatrixpark



Bert Maes

Ecologisch Adviesbureau Maes

Utrecht, oktober 2008

Inleiding

Door de Gemeente Amsterdam is het plan opgevat om nabij het “kinderbadje” in het Beatrixpark een parkgebouw op te richten. Omdat het gebouw gepland is in een bestaande heesterstrook of bosschage dient deze verwijderd te worden. In dit verband is door Ecologisch Adviesbureau Maes, gevestigd te Utrecht, op verzoek van Mr. F.C.S. Warendorf een onderzoek verricht naar de cultuurhistorische en ecologische waarden van deze bosschages en de mogelijke schade door verwijdering ten gevolge van het geplande gebouw.

Het Beatrixpark is in 2005 op de lijst van gemeentelijke monumenten geplaatst. Het park is van betekenis als voorbeeld van een vroegmoderne parkaanleg. Het park is aangelegd in 1938 en in hoofdzaak ontworpen door architect J. Mulder van de Gemeente Amsterdam. Behalve het basisontwerp kunnen als belangrijke latere ontwerpen van het parkmonument worden genoemd: het kinderbadje (1960) en elementen die ten behoeve van de Floriade (1972) zijn toegevoegd.

Het onderhavige kinderbadje met pergola, speelplaats, ligweide en omgevende beplanting (bosschages) kan als een goed en harmoniërend ontwerp worden beschouwd. De planttijd van de onderzochte heesterstrook en bosschages achter de pergola is waarschijnlijk uit de aanlegtijd (1960), maar mogelijk zijn er in de Floriadeperiode wijzigingen aangebracht.

Uit oogpunt van natuurwaarde is de heesterstrook, die merendeels uit bes- en botteldragende soorten bestaat, van waarde voor vogels en ongewervelde dieren. In de ondergroei komen de overigens niet zeldzame, maar door de Flora- en faunawet beschermde, Brede wespenorchis (*Epipactus helleborine* subsp. *helleborine*) voor en de als stinzenflora op te vatten Kievitsbloem (*Fritillaria meleagris*, eveneens onder de Flora- en faunawet vallend). Interessant is nog het als stinzenplant op te vatten Groot glaskruid (*Parietaria officinalis*). Verder zien we onder andere schaduwverdragende kruidensoorten als Hondsdraf (*Glechoma hederacea*), Geel nagelkruid (*Geum urbanum*) en Robertskruid (*Geranium robertianum*).

Cultuurhistorische waarde



Pergola bij het kinderbadje met heesterstrook erachter

De heestergroep of bosschages achter de pergola van het kinderbadje is opgebouwd uit drie lagen. Het deel dat zou moeten verdwijnen bestaat uit:

- een voorste lage heesterlaag van Sneeuwbes (*Symphoricarpus alba*)
- een tweede hoge heesterlaag van met name Wilgbladige dwergmispel (*Cotoneaster salicifolia*), Rode kornoelje (*Cornus sanguinea*) en Wol-lige sneeuwbal (*Viburnum lantana*).
- een derde laag van kleine boomsoorten: Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), Spaanse aak (*Acer campestre*) en Witte els (*Alnus incana*).

In het andere deel komen als opvallende soorten ook Kerspruim (*Prunus cerasifera*), Vlinderstruik (*Buddleja davidii*), Bosrank (*Clematis vitalba*) en Gewone plataan (*Platanus x hispanica*) voor.

Overzicht van de te verwijderen heesterstrook

Soort (Nederlands)	Soort (wetenschappelijk)	aantal
Witte els	<i>Alnus incana</i>	1
Eenstijlige meidoorn	<i>Crataegus monogyna</i>	3
Spaanse aak	<i>Acer campestre</i>	2
Wilgbladige dwergmispel	<i>Cotoneaster salicifolia</i>	5
(dwergmispelsoort)	<i>Cotoneaster bullatus</i>	2
Rode kornoelje	<i>Cornus sanguinea</i>	2
Wollige sneeuwbal	<i>Viburnum lantana</i>	2
Wilde liguster	<i>Ligustrum vulgare</i>	3
Hondsroos	<i>Rosa canina</i>	1
(kamperfoeliesoort)	<i>Lonicera nitida</i>	2
Sneeuwbes	<i>Symphoricarpus albus</i>	strook

In bovenstaande tabel is niet opgenomen: Hulst (*Ilex aquifolia*), Taxus (*Taxus baccata*), Es (*Fraxinus excelsior*), Zomereik (*Quercus robur*) en Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*). Deze soorten hebben zich spontaan of middels vogels in de heesterbegroeiing uitgezaaid en voegen niets of weinig toe aan de waarde van de heesterstrook.

Vastgesteld kan worden dat de heesterstrook met zorg en met variatie in opbouw en kleur is ontworpen en karakteristiek is voor de aanlegperiode. Vooral de keuze van de Wilgbladige dwergmispel, Rode kornoelje en Wollige sneeuwbal op die plaats met witte bloemtrossen en bloemschermen en met de felrode en zwarte bessen in de nazomer en herfst (veelal tot ver in de winter) is erg geslaagd. De heesterstrook past goed in de context van het omliggende park, padenstelsel en het badjescomplex en kan cultuur-historisch als waardevol worden bestempeld. Tenminste bestaat de heester-begroeiing op die plaats bijna 50 jaar. Een deel mogelijk uit de periode van de Floriade daterend, in dat geval inmiddels 36 jaar.

Verwijdering van het heestergedeelte, juist nabij de entree van het kinderbadje, zal een ernstige aantasting betekenen van dit parkdeel. De verwijdering van het grootste deel van de bosschages ten oosten van badje en speelplaats in februari 2008 was al een forse aantasting van dit parkdeel. Juist ook door de ligging betekent verwijdering van het voorgestelde heesterdeel zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin een substantieel verlies voor het park.

Ecologische waarde

Door de keuze van gevarieerde, bloemrijke en vrucht- (bessen en bottels) dragende heesters is de heesterstrook van betekenis voor vogels en ongewervelde dieren, met name insecten. Als vogelsoorten kunnen in dit verband onder meer worden genoemd: Koperwiek en Kramsvogel (als doortrekkers), Zanglijster, Merel, Houtduif, Groenling en Zwartkop.

Eerder genoemd zijn de kruidachtigen in de ondergroei waaronder de Brede wespenorchis en de als stinzenflora op te vatten Kievitsbloem. Interessant is nog het als stinzenplant op te vatten Groot glaskruid. Verder zien we onder andere Hondsdraf, Geel nagelkruid en Robertskruid. Orchis en Kievitsbloem vallen in principe onder de Flora- en faunawet. Verder kan een beperkt belang worden genoemd voor de paddenstoelen, met name mycorrhiza-paddestoelen.

Conclusies en aanbevelingen

Op grond van het hierboven beschreven onderzoek kan worden vastgesteld:

1. De onderhavige heesterstrook of bosschage is van cultuurhistorische waarde zowel op zichzelf (de ouderdom, karakteristiek voor de periode van aanleg, gelaagdheid en sortiment) als in de context van het park. De heesterstrook en omgeving zijn ook onderdeel van het beschermd parkmonument.
2. Verwijdering van de heesterstrook betekent zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin een verlies van de cultuurhistorische waarde. Be-dacht dient te worden dat er al een aanzienlijke strook aansluitend is weggehaald.
3. Door de ligging aan de entree van het badelement is de heesterstrook extra van visuele betekenis voor dit parkdeel.
4. De onderhavige heesterstrook is van ecologisch belang vanwege de diversiteit aan soorten, met name bloem- en vruchtdragende heestersoorten. Het belang geldt met name voor vogels en allerlei ongewervelde dieren.
5. In de kruidlaag komen Breedbladige wespenorchis en Kievitsbloem voor die onder de Flora- en faunawet vallen.
6. Mede gezien het feit dat er (zelfs) meerdere alternatieven bestaan voor plaatsing van het parkgebouw, is verwijdering van het deel van de heesterstrook onnodig, het doet afbreuk aan het park.
7. Dringend aanbevolen wordt om de plaatskeuze van het parkgebouw te herzien, zodat de waardevolle heesterstrook of bosschage behouden kan blijven.

Aanbevolen wordt om in de heesterstrook spontaan ontkiemde bomen als Esdoorn, Es en Zomereik te verwijderen, omdat ze op termijn ten koste zullen gaan van de waardevolle basisbeplanting.

In het algemeen kan als een ernstig probleem gezien worden dat er geen cultuurhistorische of ecologische beschrijving en inventarisatie van het Beatrixpark als gemeentelijk monument voorhanden is. Er bestaat geen redengevende beschrijving van de monumentale kenmerken en elementen zoals voor monumenten gebruikelijk is. Projecten en plannen zoals het parkgebouw kunnen in feite niet getoetst worden aan de hand van cultuurhistorische of ecologische parameters of criteria. Ad hoc cultuurhistorisch en ecologisch onderzoek kan tot op zekere hoogte in de leemte voorzien, maar ontbeert het noodzakelijke referentiekader. Ook andere projecten en maatregelen die in het recente verleden en in de nabije toekomst plaatsvonden en gaan vinden, zijn daardoor niet goed beoordeelbaar op hun merites. Nieuwe aanplant van bomen en heesters, voorgenomen wijzigingen van het ereplateau en de grote speelweide zijn meer of minder in strijd met de cultuurhistorische en deels met de ecologische waarden van het

park. Maatregelen in het park worden tamelijk willekeurig uitgevoerd, vermoedelijk op praktische gronden. De Beheersvisie in dit verband uit 2004 was destijds niet geënt op het monumentale en beschermde karakter van het Beatrixpark.

Aanbevolen wordt om de lopende plannen voorlopig stop te zetten en eerst een goede basisinventarisatie van de cultuurhistorische en ecologische kenmerken en waarden in kaart te brengen. Op grond daarvan kunnen criteria worden opgesteld ten behoeve van beheer en maatregelen en toevoegingen aan het park. Pas dan zijn plannen beoordeelbaar zowel naar bevolking als bestuur.



Bert Maes is ecooloog en cultuurhistoricus, gespecialiseerd in onder meer inheemse bomen en struiken naast historische parken en tuinen. Sedert 1992 runt hij het Ecologisch Adviesbureau Maes.

Enkele publicaties:

Maes, N.C.M., 1993. Schinkelpolderbos. Bureau Stadsecologie, Gemeente Amsterdam.

Maes, N.C.M., 1993. Ekologische- en Cultuurhistorische waarde van de bomen in Slotervaart en Overtoomse veld. Bureau Stadsecologie, Amsterdam. Gemeente Amsterdam.

Maes, N.C.M., 1996. Bomen en Monumenten. Zeist- 's-Gravenhage.

Maes, N.C.M., 1996. Historische dendrologie van parken en buitenplaatsen; Soelen, Linschoten en Utrechtse Singels. SPHB.

Maes, N.C.M., 1997. Flora en fauna in en om ruïnes. In: Schulte e.a.: Ruïnes in Nederland. Zwolle-Zeist.

Maes, N.C.M., 2000. Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant. Overzicht Historische Groenelementen. 's-Hertogenbosch.

Maes, N.C.M., 2000. Bomen en Geschiedenis. In: Bomen en Mensen; een oeroude relatie. Utrecht-Amsterdam.

Maes, N.C.M., 2000, Amsterdam als bos: bomen langs grachten en in grachtentuinen. In: W. Dijkshoorn e.a. , Amsterdamse Grachtentuinen; Prinsengracht. Zwolle.

N.C.M. Maes en L. Albers, 2001. Historie belangrijkste uitgangspunt bij laanbeheer. In: Tuin & Landschap (23) 11, Leiden.

N.C.M. Maes en P. Bakker, 2002. Evaluatie Bescherming Muurplanten. Muurplantenbeleid in Nederland in de periode 1988-2000. Wageningen.

N.C.M. Maes en L.H. Albers, 2002. Singelplantsoen Utrecht. Utrecht.

N.C.M. Maes en C. Rövekamp, 2004. De wilde rozen van Nederland. In: Tuin & Landschap (26) 15. Leiden.

Maes, N.C.M., red., 2006. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Amsterdam.

Maes, N.C.M., 2006. Een beschrijving van de cultuurhistorisch waardevolle groenelementen; Beschermd Dorpsgezicht Steyl. Venlo-Utrecht.

N.C.M. Maes en R. van Loon, 2007. Rapport Zuid- en Oost-Friesland; inventarisatie autochtone bomen en struiken in de terreinen van Staatsbosbeheer.

Maes, N.C.M., 2008. Oude boskernen in Het Groene Woud. Een overzicht van de autochtone bomen en struiken in het Nationaal Landschap. Liempde-Utrecht.

Maes, N.C.M., 2008. Op Oud Groevenbeek leeft het hakhout. In: Tuin & Landschap. Leiden.